

RELIGIOUS TOURISTIC POINTS IN THE EPARCHY OF BUZAU

Claudiu Cotan

Assoc. Prof. PhD. Habil., „Ovidius” University of Constanța

Abstract: The Diocese of Buzau and Vrancea has an impressive historical past, marked by scholar hierarchs, worthy priests and monks with great devotion both for ascetic life and for serving their fellow beings. The monasteries of this eparchy are visited by pilgrims willing to feel the piece and quite of prayer as well as to see the beauty of these places of worship. The architecture of the monasteries and the church paintings that adorn them contributed to the affluence of the pilgrims, who received both spiritual piece and enrichment of their personal culture. I present, in the pages of this study, the richness of the Orthodox architecture and painting, as well as the beauty of certain monasteries which have benefited, during the last few years, of greater attention on behalf of the faithful.

Keywords: monasteries, style, architecture, wood, painting, monks, readers

O componentă esențială a turismului românesc a devenit în ultimul timp pelerinajul religios. Dintre toate formele de practicare a turismului, pelerinajul ca organizare și număr de participanți are vechimea cea mai mare. Locurile sacre ale marilor religii: Ierusalimul și Roma pentru creștinism, Mecca și Medina pentru islam, Rummindei sau Kucingara pentru budism, Varanasi, Allahabad sau Benares pentru hinduism sau Ierusalimul pentru iudaism continuă să fie căutate de pelerinii dornici de a fi părtași unei experiențe religioase unice. Pelerinajul se situează totalmente în afara turismului obișnuit. Pelerinajul nu este o excursie, ci o experiență spirituală, o călătorie cu scop pur religios. Fără a cunoaște o afluență de practicanții atât de consistentă precum destinațiile internaționale, se cuvine a fi menționate și locurile sacre din țara noastră care devin, în fiecare an, țintele unor pelerinaje cu zeci de mii de credincioși¹. Se cuvine să amintim de frumoasele mănăstiri din Moldova, care atrag pelerini și turiști străini, dar și mănăstirile din Transilvania precum Nicula, Rohia, Sâmbăta de Sus și Prislop, cu mormântul părintelui Arsenie Boca. Un renume are și Iașiul cu atât de cunoscutul pelerinaj organizat în marea sărbătoare a Sfintei Cuvioase Parascheva, dar și Bucureștiul care adună cinstitorii Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou. Pelerinii se îndreaptă și spre mănăstirile mai mici, acolo unde găsesc pacea sfințelor rugăciuni și frumusețea unor biserici care păstrează evlavia ctitorilor și călugărilor de demult. Între aceste mănăstiri le amintim, în studiul nostru, pe cele din Eparhia Buzăului, locuri încărcate de credința și iubirea față de Dumnezeu.

Biserica este locașul de rugăciune în care credincioșii aduc, prin preoți, laudă și mulțumire pentru grija divină pe care o primesc din partea lui Dumnezeu. Forma în care s-a construit o biserică n-a fost niciodată o simplă alegere, o întâmplare sau o simplă idee a arhitecților, a constructorilor sau ctitorilor. Prin arhitectură și pictură, sfântul locaș trebuie să ne facă să-l simțim mai aproape pe Dumnezeu. În timp, sfințele locașuri au fost ridicate în diferite stiluri arhitectonice. În arhitectura bisericească ortodoxă este bine cunoscut *stil*

¹ Claudiu Cotan, *Page of Romanian Pilgrimage History - The 3rd Virtual International Conference on the Dialogue between Science and Theology*, în „Dialogo”, 2016, Published by: EDIS – Publishing Institution of the University of Zilina – Slovak Republic, pp. 215-223.

bizantin, al cărui tip arhitectonic este bazilica cruciformă cu cupolă. Acest tipul arhitectonic a devenit clasic și a rămas normativ în construirea bisericilor ortodoxe. Stilul bizantin a devenit dominant în arhitectura bisericilor noastre, evoluând la început sub forma planului în cruce greacă înscrisă, de tip bizantino-constantinopolitan. Astfel, avem modelul bisericii Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, locaș construit în prima jumătate a secolului al XIV-lea, cel al bisericii principale din Mănăstirea Cozia de tip bizantino-sârbesc, cu plan treflat și bisericile muntenesti din secolul al XVI-lea sau cele din secolul al XVII-lea ridicate în vechiul stil muntenesc. La aceste stiluri putem adauga și frumosul stil brâncovenesc, care are ca prim exemplu biserica principală a Mănăstirii Hurezi. Diverse influențe străine s-au încrucișat uneori cu cele bizantine în arhitectura bisericilor românești din Muntenia și Moldova. Aceste influențe au fost însă totdeauna prelucrate, asimilate și integrate organic planului și structurii stilului bizantin, cum e cazul elementelor gotice apărute în bisericile moldovenești construite în vremea domnitorilor Ștefan cel Mare și Petru Rareș, ori cele de proveniență orientală, aplicate însă mai mult în decorarea exterioară a bisericilor.

Una dintre cele mai vechi biserici de zid care s-au conservat în Moldova este biserica de la Rădăuți, construită în prima jumătate a secolului al XIV-lea, în anii domniei lui Bogdan I. Liniile sale specifice, planul longitudinal fără cupolă, definesc această construcție de zid ca fiind legată de forma bazilicală de origine romanică. Elementele arhitecturale care pot fi evidențiate arată o biserică cu trei nave boltite delimitate longitudinal de două rânduri de stâlpi pătrați. Lățimea navei centrale este dublă ca mărime față de cele laterale și mai înaltă. Ferestrele prezintă elemente caracteristice stilului gotic, stil ce se remancă prin chenare și numeroase arcuri frânte. Întărirea zidurilor exterioare este asigurată de prezența contraforților, o caracteristică a bisericilor gotice de dimensiuni impresionante. În afară de acestea, pe pereții exteriori lipsesc elementele decorative. Pridvorul a fost adougat de domnitorul Alexandru Lăpușeanu în 1559.

Construcțiile bisericesti ridicate în timpul voievozilor Bogdan I, Petru Mușat și Alexandru cel Bun au consacrat stilul arhitectonic moldovenesc incipient. Unele biserici au dispărut însă, iar cele care s-au păstrat au fost restaurate, refăcute și modificate în timpul domniei lui Ștefan cel Mare și a succesorilor săi. Astfel de biserici refăcute găsim la Mănăstirea Neamț, la Moldovița și Probota. Stilul moldovenesc s-a consacrat definitiv în timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Bisericile ridicate în prima jumătate a domniei sale sunt caracterizate de principiile pe care le aveau la bază construcțiile din timpul vechilor domnitori. O astfel de ctitorie o aflăm la Dolheștii Mari, construcție realizată de boierul Șendrea, înainte de anul 1481. Această construcție se evidențiază ca fiind copie aproape fidelă a bisericii de la Rădăuți, reprezentând stilul moldovenesc primar din Moldova. În cea de-a doua parte a domniei lui Ștefan cel Mare acest stil a evoluat, dobândind anumite trăsături prin care se diferențiază de ce se cunoștea până la acea vreme. Astfel bisericile au luat forma triconcă, o singură navă ce este secționată în două părți egale ca mărime printr-un zid ce este la rândul său străpuns de o ușă. Naosul are spre est o turlă înaltă, iar în partea opusă, pronaosul este în formă pătrată sau dreptunghiulară. Intrarea este amplasată de obicei pe latura de vest sau de sud. O altă particularitate ce caracterizează arhitectura biseriească din timpul domniei lui Ștefan este profilul de pantă al acoperișului, și nu în ultimul rând turla care este așezată pe două socluri. Avem ca exemplu biserica Sfântul Gheorghe din Hârlău, care se impune categoric prin frumusețea ornamentelor exterioare. Într-o legătură de stil cu această biserică se află cea de la Mănăstirea Neamț, ctitorită de Petru Mușat. Modificările efectuate fac referire numai la partea de pronaos unde s-a utilizat forma bisericilor din Bordești, care are ca element caracteristic absența turlei. Forma pronaosului era cea de navă împărțită în două secțiuni, împărțire realizată printr-un arc dublu. Una dintre particularitățile de seamă ce

definesc Mănăstirea Neamț ține de lungimea construcției care este îmbogățită cu un pridvor închis și de adăugarea unei încăperi situată între naos și pronaos, gropnița ctitorilor. Biserica Mănăstirii Neamț este cea mai mare construită de Sfântul Ștefan cel Mare. Decorul exterior se distinge prin prezența ocnițelor și firidelor, alături de cărămida aparentă din teracotă. Planul bisericii de la Neamț a fost utilizat la mai toate bisericile importante construite în această perioadă, ca de exemplu la Mănăstirea Dobrovăț începută de marele domnitor în anul 1503 și finalizată un an mai târziu de către urmașul său, Bogdan.

Înflorirea arhitecturii bisericesti din Moldova cunoaște un nou avânt în timpul domnitorului Petru Rareș. În timpul său se păstrează modelul treflat de origine bizantino-athonită, cu sau fără turlă pe naos. Planul este însă lungit ca la biserica Mănăstirii Neamț, prin intercalarea gropniței între naos și pronaos, model care devine acum aproape general la toate bisericile mănăstirești. Mai apare și o prelungire la dimensiunea bisericilor prin alipirea unui pridvor închis ori deschis. Caracteristică bisericilor din această perioadă, neîntâlnită aproape la niciuna din țările cu biserici bizantine, o reprezintă acoperirea fațadelor de la soclu până sub ocnițele de sub streșină, cu fresce bogate, dispuse în registre suprapuse. Reprezentative pentru acest decor pictural sunt îndeosebi biserica Mănăstirii Humor (1530), cea a Mănăstirii Moldovița (1532) și biserica Mănăstirii Probota (1530), prima și cea mai de seamă din ctitoriile lui Petru Rareș. Probota este construită după modelul celei de la Neamț. În ornamentația interioară, vechile motive gotice din arhitectura chenarelor de la ferestre și de la ramele ușilor, ce dau din gropniță spre naos și pronaos, apar combinate cu unele forme ale Renașterii italiene, venite la noi odată cu meșterii aduși din Transilvania. În același registru se încadrează și biserica Mănăstirii Slatina. Alexandru Lăpușneanu a ridicat biserica Mănăstirii Slatina (1561), care, împreună cu cea de la Neamț, erau cele mai mare biserici construite până atunci².

Ultimele două decenii ale veacului al XVI-lea și primii ani ai celui următor marchează o abatere de la tradiția stilului moldovenesc. Se simte o influență a stilului bizantin venit din Muntenia, exemplul fiind Mănăstirea Galata (1584), construită lângă Iași de Petru Șchiopul. Influența muntenească apare mai izbitoare în ornamentația exterioară. Astfel, apare acum pentru prima dată în Moldova, brâul dințat, care împarte fațadele în două registre, dintre care cel inferior este decorat cu un șir de arcade oarbe, iar cel superior cu două șiruri suprapuse, arcadele oarbe de deasupra fiind mai mici. Dispunerea arcașelor respectă aceleași reguli ca la mănăstirile de la Dealu și Snagov din Muntenia sau Bucovăț din Oltenia³.

Influențele orientale apar la biserica Mănăstirii Dragomirna (1606), ctitoria mitropolitului Atanasie Crimca și unul din cele mai frumoase monumente ale artei românești. Biserica are înălțime apreciabilă, oarecum disproporționată în comparație cu lățimea. Noutatea bisericii Dragomirna o constituie, ca și la Galata sistemul decorativ de factură orientală. Intră acum în practică, pentru prima oară în Moldova, brâul în torsadă, adică o împletitură de trei ciubuce, răsucite sau întoarse din distanță în distanță când în dreapta, când în stînga. La Dragomirna, brâul este folosit nu numai pentru încingerea fațadelor de jur împrejur, ci și în zona de deasupra ferestrelor turlei. Exteriorul bisericii, de jos până la cupolă, este îmbrăcat într-o bogată ornamentație în relief. Turla însăși, octogonală și înălțată pe trei baze, este construită din piatră șlefuită și sculptată.

² Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii românești*, București, 1937, p. 65.

³ P. Vintilescu, „Arhitectura bizantină în Principatele Române”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXXV, 1967, nr. 9-10, pp. 1024-1044; A. Resmiriță, „Arhitectura noastră bisericască”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XVIII, 1894, nr. 2 (mai), pp. 154-172.

Cele două curente străine prezente la bisericile mănăstirilor de la Galata și Dragomirna, se văd combinate la biserica Sfinții Trei Ierarhi (1639), ctitoria lui Vasile Lupu. Ea reprezintă monumentul cel mai însemnat al arhitecturii moldovenești, îndeosebi prin bogăția ornamentației. Dar cea mai reușită biserică și un simbol al arhitecturii bizantino-moldovenești îl reprezintă biserica Golia. Vechiul plan treflat al stilului moldovenesc continuă să supraviețuiască și în veacul al XVII-lea. Caracteristica celor mai multe din ele o formează turnul-clopotniță de deasupra pridvorului. Același stil arhitectural se menține și în prima jumătate a veacului al XVIII-lea.

După anul 1800 însă, caracterul național al arhitecturii moldovene și românești în general începe să se șteargă sub presiunea influențelor occidentale. Cele câteva biserici, ce pot fi menționate din această vreme precum Sfântul Spiridon (1804) și Frumoasa (1836) din Iași, se impun prin dimensiuni. Cea din urmă este caracterizată prin elemente decorative de influență renașcentistă italiană venită prin intermediul meșterilor ruși. Elemente neoclasice se observă și la biserica Mitropoliei din Iași, construită în stil «empire» rusesc în timpul păstoriei mitropolitului Veniamin Costache, dar terminată în 1887.

Totuși cele mai vechi biserici din zid s-au ridicat în Transilvania, iar Hunedoara păstrează până astăzi bisericile din Densuș, Roșcani, Gurasada, Criscior și Ribița. Pictura acestor biserici este una aparte⁴. Când se construiesc bisericile mănăstirilor de la Tismana, Cozia și Biserica Domnească de la Curtea de Argeș, pictura bizantină se afla în plină înflorire, sub protecția împăraților Paleologi, iubitori ai artelor și vieții religioase. La sfârșitul secolului al XIII-lea a apărut un nou stil de pictură bisericească datorat unui mare împărat, Andronic al II-lea Paleologul (1282-1328). Arta picturii murale bizantine a atins apogeul spre sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea. Astfel, secolul al XIII-lea a avut o importanță deosebită în conturarea stilului paleolog și în răspândirea lui în spațiul balcanic și treptat la nordul Dunării.

Frescele, în acest stil, sunt dispuse în registre suprapuse, formând frize neîntrerupte sau o serie de diverse scene închise, separate de o ramă roșie (fașă). Pictura murală a unei biserici paleologe, dă impresia că este alcătuită dintr-un mare număr de icoane de sine. Această pictură s-a răspândit în Serbia și sub impulsul ei s-au ridicat marile biserici din secolul al XIII-lea⁵. Mănăstirea Studenița e considerată „biserica-mamă” a tuturor bisericilor sârbești. Biserica are o singură navă și o cupolă. La capătul estic se află absida altarului, iar nartexul extins este orientat spre vest. La nord și la sud, se află două anticamere. În anul 1230 a fost adăugat un exonartex care combină stilul romanic cu cel bizantin. Întâlnirea acestor două stiluri, a avut drept consecință apariția unui stil deosebit de arhitectură, care a primit numele de Școala Raška. Reușitele artistice ale sculpturii de aici se datorează unor meșteri de pe coasta Adriaticii. Aici se păstrează fresce pictate în trei perioade diferite, între anii 1209-1325. Cele mai vechi fresce care se găsesc în biserică, constituie una din reușitele de cel mai înalt nivel ale întregii arte sârbești. În stilul școlii arhitectonice de Raška a fost construită și biserica Mănăstirii Mileșeva. Singura navă se întinde de la vest spre est, iar turla se înalță pe câteva arcuri, într-un aranjament în formă de scară. De asemenea, cu toate că nu e îmbrăcată cu marmură scumpă pe zidurile exterioare și nici cu reliefuri bogate la portaluri și la ferestre, biserica Sfintei Treimi a Mănăstirii Sopočani adăpostește în interiorul ei una dintre cele mai frumoase colecții de pictură din secolul al XIII-lea din întreaga Europă.

Țarul Stefan al III-lea Uroš (1322-1331) a construit Mănăstirea Dečani, cu monumentală sa biserică, o capodoperă a artei religioase medievale sârbești. Construcția

⁴ I. L. Georgescu, „Aspecte și tendințe în evoluția picturii bisericești la români”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-12, 1977, p. 998.

⁵ I. L. Georgescu, „Aspecte și tendințe în evoluția picturii bisericești la români”, p. 1010.

bisericii, una dintre cele mai mari ctitorii medievale sârbești, s-a întins pe câțiva ani, 1327-1335. Biserica cu cinci nave și o cupolă este bine conservată. Interiorul mural prezintă sute de personaje, 20 de cicluri biblice și calendarul ortodox cu cele 365 de zile și arborele genealogic al dinastiei nemanide pictat după modelul arborelui lui Iesei în stilul Renașterii Paleologe. Decorația exterioară cuprinde numeroase ornamente la multele ferestre pe care le are biserica, care au fost sculptate în stil eclectic cu elemente împrumutate din stilurile roman-gotic și bizantin⁶.

Odată cu victoria isihastă din cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea, se întrerupe linia de dezvoltare a stilului pictural liber din prima jumătate a secolului, apărând primele semne ale unei maniere picturale pe care o va desăvârși Școala cretană din secolul al XVII-lea. Reprezentările iconografice ale secolului al XIV-lea au îmbrăcat întregul perete al bisericii, de la podea, până la nivelul tavanului, mascând funcția structurală a unor forme arhitecturale. Arta bizantină din epoca Paleologilor a suferit o umanizare, care se reflectă discret în prezentarea personajelor. Pictura din această epocă este într-un cuvânt mai frumoasă, iar în sensul modern al cuvântului „mai accesibilă simțurilor comune”⁷.

Sub ocupația otomană, pictura paleologă a decăzut. Renașterea a venit de la pictorii cretani. Creta a devenit cel mai important centru artistic al lumii ortodoxe în secolele următoare. Pictorii cretani care au ajuns în Athos au adaptat și au organizat programele iconografice pentru suprafețe vaste, în biserici mult mai mari decât cele din Creta⁸. Acest stil este prezent și în marile ctitorii românești din secolul al XVII-lea. La biserica Mănăstirii Hurezi, pictată de Constantin, și în bisericile zugrăvite de Pîrvu Mutu, ca cea de la Floreștii de Pădure, stilul cretan se manifestă plinar. Pictura lui Pîrvu Mutu de la Filipeștii de Pădure (1692), Măgureni (1694) și Borzești (1694) reprezintă o creație fără precedent nu numai ca tematică, dar și ca procedee, ca stil și viziune⁹. Pîrvu Mutu este un creator de școală. Cunoaștem chiar numele unora dintre numeroșii săi ucenici. Secolul al XIX-lea a promovat o nouă estetică a personajelor, care nu mai au chipurile ascetice, ci sunt oameni plini de viață. Pictorul Gheorghe Tattarescu, dar mai ales Nicolae Grigorescu au îndrumat pictura noastră bisericească pe cărările modernismului. Pe acest drum s-au îndreptat și pictorii Ștefan Luchian și Nicolae Tonitza. Umanizarea picturii bizantine se datorează și pictorilor Grigore Popescu, Josif Keber și arhimadritul Sofian Boghiu.

Majoritatea bisericilor românești au fost construite însă din lemn¹⁰. Bisericile de lemn au fost locașuri de închinare pentru micile comunități. Bisericile de lemn ne înfățișează în cadrul unității lor stilistice naționale și unele trăsături particulare, caracteristice celor trei Țări Românești: Transilvania, Țara Românească și Moldova. Ele apar pretutindeni, dar mai cu seamă în Transilvania. Arhitectura acestora a fost simplă și modestă. Bisericile din lemn erau construite relativ repede, la marginea localităților sau în locuri retrase acolo unde trăiau monahi și puscicii. Cele mai vechi biserici din lemn sunt în Maramureș, ca cea de la Ieud, din secolul al XIV-lea, cea de la Sârbi din secolul al XVI-lea sau cele din secolul al XVII-lea de al Budești, Moiseiu și Călinești¹¹. Maramureșul este zona care formează o unitate etnică, geografică, istorică și artistică bine conturată, iar bisericile din lemn maramureșene prezintă

⁶ Boško I. Bojović, „Le passé des teritories: Kosovo-Metohija (XI^e-XVII^e siècles)”, în *Balkan Studies*, vol. 38, nr. 1, Thessaloniki, 1997, p. 43.

⁷ I. L. Georgescu, „Aspecte și tendințe în evoluția picturii bisericești la români”, p. 1021.

⁸ Vezi Manolis Katsidakis, *The Cretan Painter Teophanis*, Monastery of Stavronikita, 1996.

⁹ Vezi Teodora Voinescu, *Pîrvu Mutu*, Edit. Meridiane, București, 1969.

¹⁰ Virgil Vătășeanu, „Contribuție la stadiul tipologiei bisericilor de lemn din Țările Române”, în *Anuarul Institutului de Istorie*, Cluj, t. III, 1960, p. 27-35.

¹¹ V. Brătulescu, *Biserici din Maramureș*, București, 1941; Emil Costin, *Biserici de lemn din Maramureș*, Edit. Gutinul, Baia Mare, 1999.

cel mai evoluat și mai complex stil. Planul lor se compune dintr-o navă dreptunghiulară lungă, despărțită după cerințele cultului în pronaos și naos. În partea dinspre răsărit, această navă se termină totdeauna cu o absidă, de obicei mai îngustă, altarul, de formă dreptunghiulară, poligonală sau, mai rar, semicirculară. Pe o latură, de obicei se află un pridvor deschis. Acoperișul, de regulă, are dublă poală, iar coiful este ascuțit și zvelt¹². La aceste construcții se evidențiază turnul clopotniță așezat pe pronaos, care impresionează prin dimensiunile sale și mai cu seamă prin înălțime care face trimitere la bisericile gotice occidentale. Pictura acestor biserici face trimitere la arta populară prezentă pe obiectele caselor țărănești. Anumite elemente picturale religioase sunt prezente în ambele spații.

Bisericile de lemn maramureșene sunt urmate, ca valoare arhitecturală, de cele de pe Someș și din Hunedoara. Cele mai modeste sunt cele din Banat, Valea Jiului și Năsăud. Biserici din lemn s-au ridicat și în alte părți ale țării, inclusiv în Eparhia Buzăului, fără a avea însă grandoarea celor din Maramureșul istoric.

Mănăstirea Sihastru. Schitul a luat ființă în anul 1474, în vremea domnitorului Ștefan cel Mare, fiind construit din lemn. Biserica schitului a fost construită din bârne, cu un mic turn poziționat pe mijloc, acoperișul fiind din șindrila¹³. Interiorul era unul modest, fără pictură. Catapeteasma era realizată dintr-un singur tip de lemn și era împodobită cu câteva icoane¹⁴. Biserica a fost reconstruită în anul 1898 având alte particularități, turla fiind octogonală, așezată pe pronaos, iar intrarea în biserică a fost așezată în partea de vest. Pereții exteriori prezentau diferite modele de ornamente. Distrusă aproape în întregime de cutremurul din 1977, biserica, construită inițial în plan treflat, a fost reparată cu mari eforturi, în special turla care necesita o atenție deosebită. Biserica este reconstruită pe structură de lemn și tencuită. Între anii 1980-1983 biserica a fost pictată de Grigore Popescu. Ea este realizată într-un stil neobizantin. Pictura înfățișează printre altele personaje și sfinții de la Niculițel sau Sfânta Teodora de la Sihla, dar și pe sfinții Fotie, Eftimie și Dimitrie-Hiotis, ale căror sfinte moaște se găsesc în mănăstire. În mănăstire se păstrează și nu număr important de sfinte icoane, unele provenind de la vechea biserică.

Mănăstirea Brazi. Vechiul schit a avut mai multe denumiri, Schitul Crucea, Crucea de Jos sau Schitul Brazilor de la Cruce, păstrându-se în final numele de Schitul Brazi¹⁵. Primul schit a fost ridicat de călugării Tectist și Sava, dar documente clare despre ridicarea bisericeții de lemn găsim abia în anul 1676, ele menționând că a fost ridicată de către mitropolitul Teodosie al II-lea, pe cheltuiala sa. Schitul a fost înălțat pe locul bisericii vechi ridicată cu un veac mai înainte, dar distrusă de timp. Domnitorului Dumitrașcu Vodă Cantacuzino l-a înlăturat din păstorire pe vrednicul mitropolit Teodosie, care s-a retras la schitul său de suflet unde și-a petrecut restul vieții. Schitul a primit toate averile mitropolitului Teodosie, care, fiind din partea locului, a ținut să fie ctitor aici și să fie înmormântat. Iubirea sa pentru schit s-a arătat când și-a apărat ctitoria cu prețul vieții, fiind ucis de tătarii care au jefuit și au distrus sfântul locaș. Jefuitorii l-au chinuit pe mitropolit mai multe zile pentru a afla unde se aflau „bogațiile” schitului și negăsind nimic i-au tăiat capul. Tristul eveniment s-a petrecut în jurul

¹² Marius Porumb, *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Edit.

Arhiepiscopiei, Cluj-Napoca, 1982; Mihaela Alieta Petrovan, „Particularități ale bisericilor de lemn din Maramureș din cea de-a doua parte a secolului al XVII-lea și începutul secolului al XIX-lea”, în *Journal of Romanian Literary Studies*, 2019, nr. 19, pp. 106-117.

¹³ Lovin Glicherie, *Schitul Sihastru din județul Tecuci*, Bârlad, 1923.

¹⁴ Gabriel Cocora, *Mănăstiri din Eparhia Buzăului, vetre de cultură și trăire românească*, Edit. Episcopiei Buzăului, 1987. Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Edit. Episcopiei Buzăului, 1986.

¹⁵ Vezi Adolf Căpățână, *Istoricul schitului Brazi și schitul Sfântul Ion*, Edit. Socec, București, 1921.

anului 1698¹⁶. Osemintele sale au fost descoperite în anul 1842, fiind așezate după rânduiala cuvenită în osuarul schitului.

Cutremurul din anul 1802, cel mai puternic produs pe teritoriul României, despre care avem și o serie de precizări documentare, a distrus chiliile schitului. Sfântul locaș a fost refăcut de stareții secolului al XIX-lea, care au reușit să dobândească și o parte din averea sa. Pentru a fi protejat, schitul a fost închinat Episcopiei Romanului.

Perioada Primului Război Mondial a adus cu sine numeroase distrugerii Mănăstirii Brazi. Cutremurul din 1940 a produs serioase avarii mănăstirii, care a fost refăcută cu greutate. Mănăstirea a fost transformată în mănăstire de maici, dar Decretul 410/1959 a dus la închiderea ei, fiind redeschisă abia în 1990. Ca o recunoaștere a iubirii față de sfântul locaș, dar și a vieții sale curate, la 5 oct. 2003, mitropolitul Teodosie a fost canonizat, sfintele sale moaște fiind așezate în paraclisul mănăstirii. Frumosul schit a fost îndrăgit de marele scriitor Ioan Slavici, care fost înmormântat aici în ultimul an al Primului Război Mondial. În liniștea de la Brazi, preoții Vasile Radu și Gala Galaction, în perioada anilor 1930-1935, au realizat cea mai frumoasă traducere a Sfintei Scripturi.

Mănăstirea Dălhăuți. Sfântul locaș și-a luat numele de la satul din apropiere. Schitul a fost ridicat de un călugăr prin anii 1464-1469, mănăstirea fiind atestată pe la anul 1625. În timpul Primului Război Mondial biserica a fost folosită de nemți ca temniță pentru prizonierii de război. Din această cauză, catapeteasma a fost distrusă în totalitate, iar cărțile de cult și arhiva au fost arse. Abia în anul 1920 s-a făcut o altă catapeteasmă¹⁷. Mănăstirea Dălhăuți are trei biserici ridicate în secolul al XIX-lea.

Viața monahală de aici a continuat numai până în anul 1959, când, mănăstirea a fost închisă și călugării alungați. Anul 1990 a adus cu sine reînființarea mănăstirii în care au venit călugărițe. Prin truda acestora, între anii 1992-1995 biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli” a fost renovată. Pentru a conserva puținele cărți rămase, maicile au înființat un mic muzeu. Pe lângă cărți, muzeul scoate la lumină și câteva obiecte de cult care au scăpat de urgia vremurilor trecute¹⁸.

Mănăstirea Poiana Mărului. Cea mai veche dintre bisericile mănăstirii poartă hramul „Nașterea Maicii Domnului”, fiind construită din lemn, așa cum era obiceiul în zonă, respectând cu precădere stilul moldovenesc, în formă de cruce, cu o singură turlă amplasată pe naos. În afară de această biserică a mai fost construită în 1810, o altă biserică din lemn, cu hramul „Tuturor Sfinților”. Aceasta a fost ridicată prin osteneala starețului Teodosie și cea a credincioșilor din regiune. Un document din timpul lui Constantin Mavrocordat amintește de așezarea monahală ca fiind activă prin anii 1719-1730¹⁹. De această mănăstire se leagă viețuirea isihastului Vasile, starețul acestei mănăstiri pentru mai bine de trei decenii. Datorită vremurilor tulburi din Rusia, când nu li se permitea monahilor să trăiască în sihăstrie, Vasile a luat decizia de a veni în aceste părți, întâi la Dălhăuți, apoi la Poiana Mărului. Principala rânduială de la Poiana Mărului era aceea a viețuirii după regulile monahale ale Sfântului Vasile cel Mare și după cele athonite. Respectarea acestor două categorii de reguli i-a făcut pe mulți să afirme că la Poiana Mărului, în timpul starețului Vasile se zidea duhovnicește al doilea Munte Athos. Prin activitatea sa de la Poiana Mărului, unde a îmbinat într-o armonie perfectă rugăciune, munca și cultura, putem afirma că starețul Vasile a fost „cel mai faimos

¹⁶ Gion Ionescu, Gr. Popescu, *Contribuții la istoria Bisericii Ortodoxe Române. Mitropolitul Teodosie al II – lea al Moldovei*, București, 1984.

¹⁷ Zosima Târălă, *Monografia Dălhăuți*, Mănăstirea Cernica, 1932.

¹⁸ Budescu Ionel, *Mănăstirea Dălhăuți, între adevăr și legendă*, Edit. Arhiepiscopiei Buzăului și Vrancei, 2016.

¹⁹ Horia Constantinescu, Gabriel Cocora, „Poiana Mărului”, în *Glasul Bisericii*, anul XXIII, 1964, nr. 5-6, p. 466.

isihast din România dinainte de Paisie, și cel mai profund cunoscător al literaturii ascetice și al misticii bizantine traduse în slavonă din vremea sa”²⁰.

Mănăstirea Vărzărești. Ctitorul mănăstirii a fost Radu Vărzaru, armaș în slujba domnitorului Matei Basarab, dar nu se cunoaște cu exactitate anul construcției. Mănăstirea Vărzărești este pomenită de un document din 1645, pe atunci fiind însă un simplu schit. Biserica cea mai veche a fost o construcție mică, în plan dreptunghiular, cu ziduri groase, fortificate. Fiind un punct militar strategic, mănăstirea adesea a avut de înfruntat multe pericole, de cele mai multe ori călugării fugind pentru a-și salva viața. Un document din 1729, evidențiază faptul că datorită jafurilor, foarte mulți ani mănăstirea a fost pustie. Mănăstirea Vărzărești este una dintre mănăstirile care a avut onoarea de a o găzdui, chiar și pentru puțină vreme pe Sfânta Teodora de la Sihla.

Mănăstirea Recea. Denumirea mănăstirii provine de la pârâul Recea, care curge prin apropierea sa. Ctitorul acesteia a fost boierul Mănăilă Mărăcineanu, care a ajutat și alte schituri. Mănăilă a fost căpitan în timpul lui Șerban Cantacuzino și un prigonitor, la cerința domnitorului, al mitropolitului Teodosie al II-lea de la Brazi. Prima bisericuță a Scitului Recea, care data din anul 1685, s-a distrus în timp. Abia în anul 1802 a început construcția bisericii actuale. Pictura realizată îi prezintă și pe ctitori: Profira Bogdanat și ieromonahul Ghervasie Vasile. Aici era organizată viața monahală după rânduielile mănăstirilor moldovenești. Schitul a fost viețuit de călugări, dar din anul 1900, schitul a fost părăsit, devenind mai târziu mănăstire de maici²¹.

Cutremurul din 1940 a afectat biserica mănăstirii, fiind în mare parte distrusă, dar a fost refăcută după cutremurul din 1977. În anul 1990 mănăstirea a fost reorganizată, fiind construit un paraclis cu hram „Sfânta Treime”, iar patru ani mai târziu a fost repictată biserica²².

BIBLIOGRAPHY

Bojovič, I. Boško, „Le passé des teritories: Kosovo-Metohija (XI^e-XVII^e siècles)”, în *Balkan Studies*, vol. 38, nr. 1, Thessaloniki, 1997, pp. 31-61.

Brătulescu, V., *Biserici din Maramureș*, București, 1941.

Budescu, Ionel, *Mănăstirea Dălhăuți, între adevăr și legendă*, Edit. Arhiepiscopiei Buzăului și Vrancei, 2016.

Căpățână, Adolf, *Istoricul schitului Brazi și schitul Sfântul Ion*, Edit. Socec, București, 1921.

Cocora, Gabriel, *Mănăstiri din Eparhia Buzăului, Vetre de cultură și trăire românească*, Edit. Episcopiei Buzăului, 1987.

Cocora, Gabriel, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Edit. Episcopiei Buzăului, 1986.

Constantinescu, Horia, Cocora, Gabriel, „Poiana Mărului”, în *Glasul Bisericii*, anul XXIII, 1964, nr. 5-6, pp. 466-500.

Costică, Panaite, *Mănăstirea Recea*, Edit. Episcopiei Buzăului și Vrancei, 2009.

Costin, Emil, *Biserici de lemn din Maramureș*, Edit. Gutinul, Baia Mare, 1999.

²⁰ Dario Raccanello, *Sfântul stareț Vasile de la Poiana Mărului. Introduceri în rugăciunea lui Iisus și isihasm*, trad. de diac. Ioan și Maria – Cornelia Ică jr, Edit. Deisis, Sibiu, 2009.

²¹ Panaite Costică, *Mănăstirea Recea*, Edit. Episcopiei Buzăului și Vrancei, 2009.

²² Trestianu Gabriel, *Cultură și spiritualitate monastică în Vrancea secolelor XVI-XVIII*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie, Constanța, 2019.

Cotan, Claudiu, *Page of Romanian Pilgrimage History - The 3rd Virtual International Conference on the Dialogue between Science and Theology*, în „Dialogo”, 2016, Published by: EDIS – Publishing Institution of the University of Zilina – Slovak Republic, pp. 215-223.

Georgescu, I. L., „Aspecte și tendințe în evoluția picturii bisericești la români”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-12, 1977, p. 998-1125.

Glicherie, Lovin, *Schitul Sihastru din județul Tecuci*, Bârlad, 1923.

Ionescu, Gion, Popescu, Gr., *Contribuții la istoria Bisericii Ortodoxe Române. Mitropolitul Teodosie al II – lea al Moldovei*, București, 1984.

Ionescu, Grigore, *Istoria arhitecturii românești*, București, 1937.

Katsidakis, Manolis, *The Cretan Painter Teophanis*, Monastery of Stavronikita, 1996.

Petrovan, Mihaela Alieta, „Particularități ale bisericilor de lemn din Maramureș din cea de-a doua parte a secolului al XVII-lea și începutul secolului al XIX-lea”, în *Journal of Romanian Literary Studies*, 2019, nr. 19, pp. 106-117.

Porumb, Marius, *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Edit.

Arhiepiscopiei, Cluj-Napoca, 1982.

Raccanello, Dario, *Sfântul stareț Vasile de la Poiana Mărului. Introduceri în rugăciunea lui Iisus și isihasm*, trad. de diac. Ioan și Maria – Cornelia Ică jr, Edit. Deisis, Sibiu, 2009.

Resmiriță, A., „Arhitectura noastră bisericească”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XVIII, 1894, nr. 2 (mai), pp. 154-172.

Târâlă, Zosima, *Monografia Dălhăuți*, Mănăstirea Cernica, 1932.

Trestianu, Gabriel, *Cultură și spiritualitate monastic în Vrancea secolelor XVI-XVIII*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie, Constanța, 2019.

Vătășeanu, Virgil, „Contribuție la stadiul tipologiei bisericilor de lemn din Țările Române”, în *Anuarul Institutului de Istorie*, Cluj, t. III, 1960, p. 27-35.

Vintilescu, P., „Arhitectura bizantină în Principatele Române”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXXV, 1967, nr. 9-10, pp. 1024-1044.

Voinescu, Teodora, *Pîrvu Mutu*, Edit. Meridiane, București, 1969.